

به نام خداوند یکتا

مسانی جامعہ شناسی

تالیف: دکتر داریوش غفاری

کتابخانه ملی و اسناد ایران

سرشناسه	: غفاری، داریوش، ۱۳۵۱
عنوان و نام پدیدآور	: مبانی جامعه‌شناسی / تألیف: دکتر داریوش غفاری
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	: ۲۸۲ ص.
شابک	: ۹ - ۸۹۱ - ۳۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت	: فیپا
موضوع	: جامعه‌شناسی
موضوع	: Sociology
رده‌بندی کنگره	: HM ۶۰۶
رده‌بندی دیویی	: ۳۰۱
شماره کتابخانه ملی	: ۷۲۸۶۴۰۱

مبانی جامعه‌شناسی

تألیف: دکتر داریوش غفاری

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۳۹۹

چاپ صدف: ۵۰۰ نسخه

۶۸۰۰۰ تومان

نشانی: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان وحید نظری

نرسیده به خیابان منیری جاوید، پلاک ۱۰۵، واحد ۳ تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

ایمیل: Arvannashr@yahoo.com وبسایت: www.Arvannashr.ir

فهرست مطالب

۱۱.....	پیشگفتار
۱۳.....	مقدمه
۱۵.....	بخش اول: جامعه‌شناسی چیست؟
۱۵.....	مقدمه
۱۷.....	جامعه‌شناسی چیست؟ چه چیزی را ارائه می‌کند؟
۲۰.....	خاسته و تاریخچه‌ی جامعه‌شناسی
۲۶.....	تخیل جامعه‌شناسی
۲۷.....	جامعه‌شناسی به عنوان یک رشته‌ی دانشگاهی
۳۱.....	تقسیم‌بندی جامعه‌شناسی
۳۱.....	جامعه‌شناسی بر اساس روش‌شناسی
۳۲.....	جامعه‌شناسی بر اساس قلمرو مورد مطالعه
۳۲.....	جامعه‌شناسی بر اساس هدف مورد مطالعه
۳۳.....	تفاوت‌های بین علوم اجتماعی و علوم طبیعی
۳۶.....	خلاصه و جمع‌بندی
۳۹.....	بخش دوم: مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی
۳۹.....	مقدمه
۴۰.....	تقسیم‌بندی مکاتب
۴۱.....	ساختاری-کارکردگرایی
۴۲.....	تعامل‌گرایی نمادین
۴۲.....	الگوی تضاد اجتماعی
۴۳.....	اندیشه و زندگی بزرگان جامعه‌شناسی
۵۴.....	خلاصه و جمع‌بندی
۵۶.....	بخش سوم: روش تحقیق در جامعه‌شناسی
۵۶.....	مقدمه
۵۸.....	روش نوین کسب علم
۵۹.....	مراحل انجام یک پژوهش علمی در جامعه‌شناسی

انتخاب موضوع تحقیق	۵۹
تشریح یا بیان مسئله	۶۰
بررسی سابقه و پیشینه تحقیق	۶۲
مبانی نظری	۶۳
چارچوب نظری	۶۳
تدوین فرضیه	۶۴
تعریف نظری و عملی فرضیه	۶۵
روش‌های جمع‌آوری اطلاعات	۶۵
مشاهدات	۶۶
مصاحبه	۶۸
پرسشنامه	۷۰
اندازه‌گیری	۷۲
مقیاس اسمی	۷۲
مقیاس ترتیبی	۷۲
مقیاس فاصله‌ای	۷۳
مقیاس نسبی	۷۳
طیف‌ها	۷۴
بورگادوس	۷۵
طیف لیکرت	۷۶
طیف تورستن	۷۶
طیف گاتمن	۷۷
مفهوم جامعه	۷۷
نمونه	۷۸
روش‌های نمونه‌گیری	۷۸
حجم نمونه	۸۰
شیوه تجزیه و تحلیل	۸۰
خلاصه و جمع‌بندی	۸۱

بخش چهارم: جامعه و فرهنگ	۸۵
جامعه	۸۵
مقدمه	۸۵
تعریف جامعه و ویژگی‌های آن	۸۶
جامعه و اجتماع	۸۸
انواع جامعه	۸۹

۹۰.....	جامعه شکار و گردآورنده غذا.....
۹۱.....	جامعه شبانی.....
۹۱.....	جامعه باغبانی.....
۹۲.....	جامعه کشاورزی.....
۹۳.....	جامعه صنعتی.....
۹۴.....	جامعه فراصنعتی.....
۹۵.....	فرهنگ.....
۹۶.....	عناصر تشکیل‌دهنده فرهنگ.....
۹۶.....	ارزش‌ها و باورها.....
۹۸.....	هنجاریات.....
۹۹.....	نمادها و زبان.....
۱۰۱.....	ویژگی‌های فرهنگ.....
۱۰۳.....	فرهنگ مادی و غیرمادی.....
۱۰۴.....	فرهنگ آرمانی و فرهنگ موجود.....
۱۰۴.....	فرهنگ بالا و عامه.....
۱۰۵.....	خرده‌فرهنگ.....
۱۰۵.....	شوک فرهنگی.....
۱۰۶.....	قوم‌مداری.....
۱۰۷.....	نسبی‌گرایی فرهنگی.....
۱۰۷.....	فرهنگ‌پذیری.....
۱۰۹.....	نظریه‌های فرهنگی.....
۱۰۹.....	امیل دورکیم.....
۱۱۱.....	ماکس وبر.....
۱۱۳.....	کارل مارکس.....
۱۱۳.....	جورج زیمل.....
۱۱۵.....	خلاصه و جمع‌بندی.....

۱۱۹.....	بخش پنجم: اجتماعی شدن.....
۱۱۹.....	مقدمه.....
۱۲۰.....	نظریه‌های اجتماعی شدن.....
۱۲۰.....	خود آئینه.....
۱۲۲.....	من و من اجتماعی.....
۱۲۴.....	شخصیت و توسعه‌ی اجتماعی.....

۱۲۵.....	فرآیند اجتماعی شدن.....
۱۲۸.....	باز اجتماعی شدن.....
۱۲۹.....	اجتماعی شدن و تعامل اجتماعی.....
۱۳۰.....	خلاصه و جمع‌بندی.....

بخش ششم: گروه‌های اجتماعی..... ۱۳۳

۱۳۳.....	مقدمه.....
۱۳۳.....	گروه‌های اجتماعی چیست؟.....
۱۳۵.....	گروه‌های مرجع.....
۱۳۶.....	گروه‌های فشار.....
۱۳۶.....	گروه‌های سبک.....
۱۳۶.....	اندازه‌ی گروه.....
۱۳۸.....	ساختار گروه.....
۱۳۹.....	رهبری گروه.....
۱۴۰.....	قدرت.....
۱۴۱.....	انطباق.....
۱۴۱.....	خلاصه و جمع‌بندی.....

بخش هفتم: سازمان‌ها..... ۱۴۳

۱۴۳.....	مقدمه.....
۱۴۳.....	سازمان رسمی.....
۱۴۴.....	سازمان غیررسمی.....
۱۴۵.....	دیوانسالاری (بوروکراسی).....
۱۴۷.....	ویژگی‌های بروکراسی از نظر وبر.....
۱۴۸.....	معایب بروکراسی.....
۱۵۰.....	خلاصه و جمع‌بندی.....

بخش هشتم: نهادهای اجتماعی..... ۱۵۳

۱۵۳.....	مقدمه.....
۱۵۶.....	تعریف نهاد.....
۱۵۷.....	ویژگی نهادها.....
۱۵۸.....	نهادی شدن.....
۱۵۸.....	روابط میان نهادها.....
۱۵۹.....	انواع نهادهای اجتماعی.....

۱۵۹.....	نهادهای نخستین
۱۶۰.....	نهادهای ثانویه
۱۶۱.....	کارکردهای نهادهای اجتماعی
۱۶۲.....	کارکردهای خاص نهادهای اجتماعی
۱۶۲.....	خلاصه و جمع‌بندی

بخش نهم: رفتار جمعی

۱۶۴.....	مقدمه
۱۶۵.....	رفتارهای جمعی
۱۶۵.....	عوامل تعیین‌کننده رفتار جمعی
۱۶۶.....	شکل‌های جمع
۱۶۶.....	مد و سرگرمی
۱۶۷.....	شایعه
۱۶۷.....	هیستری توده‌ای
۱۶۸.....	جمع
۱۶۸.....	جماعت
۱۶۹.....	خلاصه و جمع‌بندی

بخش دهم: انحرافات اجتماعی

۱۷۰.....	مقدمه
۱۷۲.....	عوامل پیچیدگی ماهیت انحراف
۱۷۲.....	تبیین‌های زیست‌شناختی
۱۷۳.....	تبیین‌های روانشناختی
۱۷۵.....	نظریه‌های جامعه‌شناسی
۱۷۶.....	مکتب ساختاری- کارکردگرایی
۱۷۶.....	مکتب تعامل‌گرایی نمادین
۱۷۷.....	مکتب تضاد اجتماعی
۱۷۸.....	نظریه‌های بی‌سازمانی دورکیم
۱۸۰.....	رابرت مرتون
۱۸۱.....	نظریه بوم‌شناسی انحرافات
۱۸۳.....	نظریه‌های ساختاری و خرده‌فرهنگی انحرافات
۱۸۳.....	آلبرت کوهن
۱۸۴.....	والتر میلر

۱۸۵.....	ریچارد کلوارد و لوید اوهلین
۱۸۵.....	نظریه روانشناختی اجتماعی
۱۸۷.....	نظریه کنترل اجتماعی
۱۸۸.....	نظریه‌های یادگیری اجتماعی
۱۸۹.....	خلاصه و جمع‌بندی

بخش یازدهم: خانواده..... ۱۹۳

۱۹۳.....	مقدمه
۱۹۴.....	تعریف خانواده
۱۹۵.....	ویژگی‌های خانواده
۱۹۶.....	انواع خانواده
۱۹۹.....	الگوی مطلوب خانواده
۱۹۹.....	خانواده سالم
۲۰۰.....	پویایی ارتباط خانواده
۲۰۱.....	ابعاد پویایی‌های ارتباط خانوادگی سالم
۲۰۲.....	تحول خانواده
۲۰۴.....	تحرك اجتماعی و همسرگزینی
۲۰۵.....	نظریه‌های خانواده
۲۰۵.....	نظریه تالکوت پارسونز
۲۰۷.....	نظریه رنه کونینگ
۲۰۸.....	نظریه ماکس هورکهایمر
۲۰۸.....	نظریه الیزابت بات
۲۱۰.....	خلاصه و جمع‌بندی

بخش دوازدهم: طبقه و قشربندی..... ۲۱۲

۲۱۲.....	مقدمه
۲۱۴.....	تعریف طبقه اجتماعی
۲۱۴.....	شاخص‌های تعیین طبقه اجتماعی
۲۱۵.....	روش‌های مطالعه قشربندی
۲۱۶.....	نمادهای منزلتی
۲۱۶.....	دیدگاه‌های نظری در مورد قشربندی
۲۱۹.....	خلاصه و جمع‌بندی

بخش سیزدهم: تحرک اجتماعی..... ۲۲۲

۲۲۲.....	مقدمه
۲۲۴.....	انواع تحرک
۲۲۴.....	تحرک افقی
۲۲۵.....	تحرک عمودی
۲۲۶.....	تحرک صعودی
۲۲۶.....	تحرک نزولی
۲۲۷.....	تحرک بین‌نسلی
۲۲۸.....	تحرک درون‌نسلی
۲۲۸.....	تحرک شغلی
۲۲۹.....	عوامل تحرک اجتماعی
۲۳۲.....	خلاصه و جمع‌بندی

بخش چهاردهم: جنبش‌های اجتماعی..... ۲۳۴

۲۳۴.....	مقدمه
۲۳۵.....	شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی
۲۳۶.....	نظریه‌های جنبش‌های اجتماعی
۲۳۷.....	انواع جنبش‌های اجتماعی
۲۳۹.....	افول جنبش‌های اجتماعی
۲۴۰.....	تفاوت جنبش‌های اجتماعی و احزاب سیاسی
۲۴۰.....	خلاصه و جمع‌بندی

بخش پانزدهم: جهانی‌شدن..... ۲۴۲

۲۴۲.....	مقدمه
۲۴۲.....	تعریف جهانی‌شدن
۲۴۵.....	ابعاد جهانی‌شدن
۲۴۵.....	جهانی‌شدن اقتصاد
۲۴۵.....	بعد جهانی سیاست
۲۴۶.....	بعد فرهنگی جهانی‌شدن
۲۴۷.....	بعد ارتباطات و فناوری جهانی‌شدن
۲۴۸.....	جهانی‌شدن، تحولات اقتصادی و اجتماعی خوش‌بینانه یا بدبینانه

۲۵۰..... خلاصه و جمع‌بندی

۲۵۱..... بخش شانزدهم: مدرنیته و پست‌مدرن

۲۵۱..... مقدمه

۲۵۴..... مدرنیته

۲۵۴..... پست‌مدرن

۲۵۶..... ویژگی‌های مدرنیته

۲۵۷..... ویژگی‌های پست‌مدرنیسم

۲۵۸..... جامعه‌شناسی پست‌مدرن

۲۶۳..... خلاصه و جمع‌بندی

۲۶۵..... منابع و مآخذ

۲۷۷..... واژه‌نامه

پیشگفتار

اثری که بدین سان تقدیم دانشجویان و دانش پژوهان گرامی می شود، حاصل نزدیک به ۱۲ سال آموزش در زمینه جامعه شناسی است. بعضی از مطالب این اثر در طول سال ها تدریس درس جامعه شناسی، به صورت جزوه، در اختیار دانشجویان قرار گرفت و هر سال با بررسی ها و فرآیندهای تازه است. فرآیندهای که بعدها ادامه خواهد یافت. رشته جامعه شناسی به شکل امروزی، نسبتاً جوانی است که از زمان تألیف اولین کتاب در این زمینه در ایران بیش از نیم قرن می گذرد، که از آن زمان تا به حال کتاب های متعدد و ارزشمندی در زمینه مسائل جامعه شناسی به چاپ رسیده است.

آنچه در این کتاب مطرح نظر قرار گرفته، این است که مطالب این کتاب برای دانشجویان رشته های علوم اجتماعی و غیر علوم اجتماعی تدوین شده است. آنچه در این سال ها از گفت و گو با دانشجویان غیر علوم اجتماعی، بافتم این موضوع است که این دانشجویان که ملزم به گذراندن این درس هستند و نه به واسطه این درس با جامعه شناسی آشنا می شوند، ممکن است استفاده مطلوبی از این درس نداشته و گاهی با سردرگمی و مطالب مبهم روبه رو شوند. لذا سعی شد مطالب در زبان ساده گنجانده شود که هم برای دانشجویان علوم اجتماعی و هم غیر علوم اجتماعی مفید، جذاب و کاربردی باشد.

کتاب در ۱۶ بخش تدوین شده است: در بخش اول مفهوم جامعه شناسی، اهداف این رشته، جایگاه علمی و دانشگاهی، تقسیم بندی حوزه های مختلف و تفاوت آن با علوم طبیعی بیان شده است. در بخش دوم به مکاتب و برخی نظریه های بزرگان جامعه شناسی اشاره شده است؛ بخش سوم به طور کاربردی به روش تحقیق و چگونگی انجام یک پژوهش در علوم اجتماعی می پردازد؛ بخش چهارم به جامعه، فرهنگ و

نظریه‌های فرهنگی اشاره دارد؛ در بخش پنجم، اجتماعی شدن، عامل اجتماعی شدن، نظریه‌های اجتماعی شدن و جامعه‌پذیری مورد بحث قرار گرفته است. گروه‌های اجتماعی، شبه‌گروه‌ها و انواع گروه‌های اجتماعی در بخش ششم بررسی شده است؛ در بخش هفتم سازمان‌های اجتماعی، دیوانسالاری و ویژگی‌های آن مورد بررسی قرار گرفته است؛ بخش هشتم نهادهای اجتماعی و ویژگی‌های آن را توضیح می‌دهد؛ در بخش نهم رفتار جمعی، انواع و علل آن توضیح داده شده است؛ در بخش دهم انحرافات اجتماعی و نظریه مرتبط ارائه شده است؛ بخش یازدهم نهاد خانواده، ویژگی‌های خانواده، انواع خانواده و نظریه‌های کلاسیک در این حوزه را مرور می‌کند.

در بخش دوازدهم، طبقه و قشربندی اجتماعی توضیح داده شده است؛ در بخش سیزدهم تحرک اجتماعی، انواع و علل تحرک اجتماعی ارائه گردیده؛ در فصل چهاردهم جنبش‌های اجتماعی، انواع و رویکرد نظری جنبش‌ها بحث شده است. در بخش‌های ۱۵ و ۱۶ به طور استثنایی دانشجویان سایر رشته‌ها نظیر اقتصاد، روزنامه‌نگاری، علوم سیاسی، ارتباطات و به هر موضوع نسبتاً جدید یعنی جهانی شدن و مدرنیته و پست‌مدرن پرداخته شده است.

در پایان، وظیفه خود می‌دانم از استاد ارجمند خانم دکتر حلیمه عنایت، استاد بخش جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز، که خود را واهیار و نماینده‌های ایشان در تألیف این کتاب می‌دانم، تشکر کنم و نسبت به ایشان عمیقاً قدرشناسم. این اثر عاری از نقص نیست. لذا از خوانندگان محترم استدعا دارم که کادری‌های این اثر را یادآوری کنند.

خرداد ماه ۱۳۹۹

داریوش غفاری